

Noord-Brabanten in Geleen

In de voorbije 4 jaren bracht de Noord-Brabantse Limburger Theo Aldenzee alle ingezetenen van de gemeente Geleen tussen 1601 en 1985 bij elkaar met genealogische software van Pro-Gen, meer dan 65.000 personen. Dat zal in de provincie Noord-Brabant geen wereldschokkend nieuws zijn echter een klein gedeelte van de nieuwe Limburgers in de 'Wereldstad' kwamen, of waren, uit Noord-Brabant. Net als de genoemde auteur emigreerden deze Noord-Brabanten naar het sjônste stôkske Nederlandj om een goed inkomen te verwerven o.m. via de diepe schachten van de kolenmijnen. Deze waren vooral productief in de Oostelijke Mijnstreek rondom Kerkrade en Hoensbroek maar de grootste-, de jongste- en de modernste- lag op Lutterade in de gemeente Geleen als enige in de Westelijke-.

Er is literatuur in overvloed voor handen, dus beperkt dit werkstukje zich tot de staatsmijn Maurits en haar cokesfabrieken en chemische bedrijven op Lutterade, Graetheide en Kerensheide en de Noord-Brabanten die in Geleen zich vestigden.

Na het zeer kromme verdrag van Londen dat (voor Limburg en Brabant nog krommer bleek dan dat van Wenen in 1815); Z.M. Koning Willem I tekende na 9 jaar steggelen, in 1839 tegen wil en dank om 'zijn' landen aan zijn kroonprins Z.M. Koning Willem II over te dragen en met pensioen te gaan om na een 2e huwelijk zijn schatrijke oude dagen (hij bezat privé ongeveer 320 miljoen gulden tegen 20 mil. in 1815 en 200 mil. in 1830) te gaan delen in Berlijn met zijn nieuwe Rooms Katholieke Vlaamse uit familie de Smeth uit het oude van Doernekesteel in Deurne Noord-Brabant.

De peperdure Belgische opstanden hadden zijn landen tot op de rand van faillissement gebracht en 1/3 van zijn onderdanen in de grote steden leefden met steun uit de armenkassen van kerken en gemeenten.

In 1826 al opende de Zuid Willemsvaart die Luik via Maastricht, dwars door de Kempen en de Meijerij met den Bosch verbonden had en Brabanten bij ons achter liet.

Ondanks een nieuwe verkeersweg tussen Maastricht en Roermond bleef Geleen verstoken van logistieke mogelijkheden, handel en industrie van regionale betekenis.

Willem II werd aldus de eerste koning van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden (zonder 'verenigde') dat bestond uit tien provincies, overzeese gebieden en als Groothertog van het gehalveerde Luxemburg en Hertog van het bedenkelijk verzonnen Hertogdom Limburg, waar de Deutsche Bundesverfassung prevaleerde boven de grondwet van de Nederlanden. Als Deutsch Bundesland was het gebied onderdanig aan de Bondsdag van Frankfurt/m waaraan ook belastingen schuldig waren en militaire verplichtingen en Rechten verbonden waren. Koning Willem I was als Hertog ook al lid in die Bondsdag als Graaf Willem VI van Nassau welk gebied hij had geruimd tegen Luxemburg in 1815 tijdens de Weense dulle wals door Europa na Napoleon.

Net als in de 18 eeuw betaalde de voormalige Oostenrijkse- en Staatse Landen van Overmaas (nu Nederlands Zuid-Limburg) belastingen aan meer dan één overheid en de r.k. kerk + adellijke families dat als bekend de bende van Bokkenrijders opleverde. Nu, sedert 1839, aan Frankfurt én aan den Haag tot 1866 toen het Duitse Verbond werd opgeheven en Limburg als weeskind achter bleef als wingebied van hun "Hertog" gelijk aan een kolonie, zonder afvaardiging de beide kamers, om heel langzaam te beseffen dat Limburg slechts de

oostelijke helft is van de in 1815 ingestelde provincie. Het overwegend protestante den Haag tolereerde geen Limburgers in hun regeringen en kon dat ook nauwelijks boeien gezien de hyperactieve religieuze tweedracht die men zaaide.

Er werden handelswegen aangelegd naar Luik, Aken en Dusseldorf, Brussel en Antwerpen; waar Geleen niets aan had hoewel de spoorwegen om den Haag via Maastricht i.pl.v. via Brussel te verbinden met Luxemburg via particuliere aansluitingen in België, wel een halte kreeg in het station Lutterade.

Nu kon een (Groot)Hertog in vrouwelijke lijn niet erfelijk worden opgevolgd en was Z.M. Koning Willem III de laatste (Groot) Hertog. H.K.H. Koningin / Regente Emma en haar regeringen zwengelden de wetwijzigingen aan om officieel van Nederlands Limburg een 100% 11e Nederlandse provincie te maken compleet met stemrecht, volksvertegenwoordiging etc. etc. De naam "Hertogdom" echter werd pas in 1906 afgeschaft maar de commissaris, bleef tot op de dag van vandaag; 'de Gouverneur'.

In 1902 werden de private steenkolenmijnen genationaliseerd en verenigd in de nieuw opgerichte NV Nederlandsche Staatsmijnen zetelend in Heerlen met slechts één aandeelhouder; de Nederlandsche staat... (Later in een vreemde taal "Dutch States Mines" DSM NV. Met meer particuliere aandeelhouders.)

Direct begon men naar steenkool te boren in de Oost-Brabantse- en midden-Limburgse Peelgebieden en in het oude graafschap Geleen met als resultaat dat kort daarna werd begonnen met de bouw van de SM Maurits die officieel in 1926 in gebruik werd genomen. Deze werkgelegenheid biedende onderneming trok veel vreemdelingen uit Oost- en Zuid-Europa, de Balkan- en de Baltische landen maar ook uit Duitsland en België. Bovendien uit de werkgelegenheidsarme gebieden in Drenthe, Overijssel en Friesland en een te verwaarlozen aantal Hollands proletariaat m.u.v. de enkele heren ing.'s die in Delft hadden gestudeerd. Zij "emigreerden" naar Zuid-Limburg waaronder ook Noord-Brabanters. In de meeste gevallen waren het boerenzonen die de bedrijven van hun ouders om welke reden dan ook, niet konden overnemen, werkloos geworden dagloners en fabrieksarbeiders die een hoger inkomen verwierven met het zeer zware werk in de diep onder de grond te bouwen pijlers waarin zij de steenkool weggehakte.

Ook aan de werkzaamheden voor het graven van het, parallel aan de Maas ontwikkelde, "Julianakanaal", in de 1930-er jaren, bracht door de teruggang van de Turf stekerijen in Drenthe, Overijssel en Noord-Brabant, werkvolk naar o.m. Geleen e.o.

Vooreerst werden de mijnwerkers gehuisvest in de "Gezellenhuizen" waar men niet kon 'wonen' maar als in een soort pension konden verblijven. Slaapzalen, gemeenschappelijk sanitair, gaarkeuken en vrijetijdsruimten om te kaarten of te biljarten binnens- en faciliteiten om te sporten buitenshuis werd mogelijk gemaakt. Een wasserij voor de privé kleding, (werkkleding werd door de Staatsmijnen ter beschikking gesteld en gewassen); verschillende christelijke geestelijke herders waren er naast de Rooms Katholieke, ook. Multiculturele particuliere instellingen, gefinancierd door de NV Staatsmijnen, om werknemers te laten verblijven tussen de dag- vlagge- late- en nacht- wisseldiensten, zes, soms, zeven dagen per week. In 1948 kreeg de ondergrondse mijnwerker al tot 113 gulden netto per week, als hij zijn meters had gemaakt, in zijn loonzakje.

Oost Europeanen maakte vaak meer meters en werkte, als het kon, soms twee diensten per dag dat al ras een voorbeeld werd voor mijnwerkers wiens gezinnen nog niet in Geleen waren.

Sommigen konden per spoor één of twee keer naar huis voor één of twee dagen maar meestal kwamen, na de twee maanden lange proeftijd, hun gezinnen ook naar Limburg waar ze werden gevestigd in betaalbare huurwoningen van de Staatsmijnen in de nieuwe tuinvijken als bv Lindenheuvel en Lutterade/Krawinkel. Of in de 'kolonies' van de omliggende gemeenten zoals Kerensheide, Stein, Beek, Sittard e.a.

Later reden er dagelijkse trams en autobussen tussen de grensgebieden van Kempen en Peelland en Midden-Limburg, de Duitse Selfkant en Luik, naar Geleen maar ook naar de mijnen in de Belgische Hoge Kempen en het Duitse Alsdorf waar de lonen hoger waren maar minder secundaire arbeidsvoorwaarden als in de klassieke standenmaatschappij waarin de bedienden zich boven het proletariaat stelden.

Voor 1940 werkte Geleeners ook in de mijnindustrie van het Ruhrgebied. Een cultuur die was ge-erft van het oude Hertogdom in de Duitse Bond.

Jongere en vrijgezellen, bezochten de 'Wereld' stad in wording, het café, enz. en vaak vonden zij in danszalen hun Geleense bruiden.

De Noord-Brabanders integreerden snel in de plaatselijke verenigingen zoals de schut, de fanfare of harmonie, zangkoren en toneelverenigingen of carnavals gezelschappen.

Staatsmijnen bouwde stadions en Fortuna werd een eredivisieclub van elf voetballers uit diverse regionale culturen.

Al deze in Noord-Brabant geboren nieuwe 'Gelaeners' kunnen worden geselecteerd uit het eerder genoemde Pro-Gen bestand en (ev. via Gedcom) worden verzonden aan niet commerciële stamboomonderzoek(st)ers die in Noord-Brabant of elders vast liepen door de Wet op de privacy. Alle data tot 1915 en indien overleden tot 1985 staan er in.

Ook de slachtoffers van oorlogsgeweld, Mijngelukken, joden-vervolging e.d.

Ook Noord-Brabanders van vóór 1900 staan in het basisbestand tot Deurnese/ Bossche lagere adel die via van Wittenhorst een dochter leverde als Vrouwe van Geleen in het gelijknamige Graafschap dat mocht bestaan tot aan de Franse bezetting.

Andere Nederlanders en Belgen tijdens bv de Belgische periode 1830-1839 natuurlijk ook. Indische repatrianten na 1945. Kloosterlingen uit den vreemden en allen die op enigerlei wijze relatie hadden met Geleen.

Andere niet genoemde groepen zoals Rijksgenoten uit Suriname, de Nederlandse Antillen en gastarbeiders die niet in Geleen overleden zijn, zijn in Geleen dan ook niet gevonden omdat de openbare archieven deze nog niet vrij hebben gegeven.

Voor meer informatie:

E: Info@BHIC.nl en E: heemkundever.geleen@gmail.com

Contact met de auteur en aanvragen van persoonsdetails of fragmenten van bestanden: E: Familiearchivaria@gmail.com